

Poliittinen ja lainsäädännöllinen ympäristö

Mahdollisten uusien vaalityyppien tuleminen vaalitoiminnan piiriin (mm. pormestarivaalit ja maakuntajohtajanvaalit) nousi tärkeäksi ympäristön muutostekijäksi, jolla nähtiin olevan vaikutuksia vaalitoimintaan.

Erityisesti kokonaan eri luonteisten vaalien tulo saattaa aiheuttaa suuriakin toiminnallisia ja teknisiä muutoksia vaalitoiminnassa.

Toisen keskeisen muutostekijän tässä näkökulmassa muodostaa e-demokratian mukaantulo ja sen vaikutukset vaalitoimintaan ja demokraatiakehitykseen yleensä. Tällöin on huomioitava uusien kanavien suomat vaikutusmahdollisuudet kuten sähköinen äänestys. E-demokratiaa voidaan ajatella jäävuorena, jossa vesirajan alapuolella ovat mm. kuntien kotisivut, sähköisen asioinnin mahdollistavat kaupunkikortit ja sähköiset lomakepalvelut. Jäävuoren huippu puolestaan muodostuu sähköisestä äänestämisestä, jota voidaan pitää e-demokratiakehityksen täydellisimpänä muotona.

Ympäristötekijöiden muuttumisesta esimerkiksi eri vaalien yhdistäminen ja vaalien suhteellisuuteen puuttuminen aiheuttaisivat huomattavia muutoksia myös itse vaalijärjestelmään. Muutosten ennakointi on vaikeaa, mutta niiden mahdollisuus on kuitenkin tiedostettava jo uudistamistyön alkuvaiheessa.

Sosiaalinen ympäristö

Sosiaalisen ympäristön vaalitoimintaan vaikuttavina tekijöinä tunnistettiin väestörakenteessa ja -määrässä tapahtuvat muutokset, joihin kuuluvat mm. väestön ikääntyminen, monikulttuurisuuden kasvu, ei-suomalaisten määrän lisääntyminen, ulkosuomalaisten (kaksoiskansalaisten) määrän kehitys, muuttoliike maan sisällä, väestön koulutustaso muutokset, syrjäytyneen väestönosan vaikutus sekä työllisyyskehitys. Sähköisessä äänestyksessä on esim. huomioitava monikielisyys ja käyttöliittymien soveltuminen myös iäkkäille käyttäjille.

Trendi, jossa äänestysaktiivisuus on ollut laskussa, vaikuttaa osaltaan vaalitoimintaan ja sitä kautta myös tulevaan vaalitietojärjestelmään. Vaikka äänestysaktiivisuus tuskin koskaan tulee nousemaan lähellekään 100 % on vaaleja varten tehtävä järjestelmä rakennettava palvelemaan 100 % äänestysaktiivisuutta. Vaalitoimintaa kehittämällä on mahdollista vaikuttaa positiivisesti äänestysaktiivisuuteen tarjoamalla mm. erilaisia vaihtoehtoisia kanavia sekä kokonaan uusia palveluja, joilla äänestäjien kiinnostus vaaleihin saadaan kasvamaan.

Sähköisten palvelujen kehittämisessä tulee ottaa huomioon käyttäjien kypsyys uudenlaisten palvelumuotojen käyttöön. Äänestäjien teknisten valmiuk-

sien lisääntyminen tulee jatkossa kasvattamaan sähköisille palveluille asetettuja odotuksia.

Tekninen ympäristö

Teknisen ympäristön vaikutuksissa korostuvat mahdollisuudet tarjota palveluja uusien sähköisten kanavien (internet, mobiili-laitteet ja digiTV) välityksellä. Tilastokeskuksen tutkimuksessa (2003) on selvitetty eri päätelaitteiden levinneisyyttä suomalaisissa kotitalouksissa.

Matkapuhelin on päätelaitteista levinnein. Kotitalouksista 93 prosentilla on nykyisin ainakin yksi matkapuhelin. Kaikilla matkapuhelimilla voidaan käyttää yksinkertaisia tekstiviestipalveluja ja huomattava osa puhelimista mahdollistaa myös monimutkaisempien vuorovaikutteisten (wap) palvelujen käytön.

58 prosentilla kotitalouksista on tietokone ja näistä valtaosa on kytketty myös internetiin. Internet-yhteys on 45 prosentilla kotitalouksista ja näistä kolmanneksella laajakaistayhteys (15 prosenttia kotitalouksista).

DigiTV tai digiTV-lähetysten vastaanoton mahdollistava lisälaite on vielä harvinainen. Sellainen on käytössä 5 prosentilla kotitalouksista. Edelleen näistä vain pienellä osalla on käytössään vuorovaikutteiset palvelut mahdollistava mhp-standardin mukainen laite.

Edellä esitetyt luvut koskevat suomalaisia kotitalouksia kokonaisuudessaan. Päätelaitteiden levinneisyys vaihtelee kuitenkin huomattavasti väestöryhmittäin (mm. alueellisesti ja ikäryhmittäin).

Myös kuntien valmiudet vaihtelevat ja tämä on otettava huomioon vaalitietojärjestelmän kehittämisessä. Osa kunnista (esimerkiksi Tampere, Espoo ja Oulu) on kehittänyt voimakkaasti sähköisiä palvelujaan ja siten luonut maaperää myös sähköisen äänestämisen ratkaisuille.

Uusiin mahdollisuuksiin liittyy myös potentiaalisia riskitekijöitä, kuten teknologiariippuvuuden kasvu ja tietoturvatekijät. Nämä tekijät on hallittava uudessa vaalitietojärjestelmässä. Järjestelmän kehittämisessä on kiinnitettävä erityistä huomiota tietosuoja- ja tietoturvakysymyksiin sekä järjestelmän toiminnan luotettavuuden varmistamiseen. Kanavavaihtoehtojen teknisiä mahdollisuuksia ja rajoitteita ei arvioitu esimäärittelytyössä yksityiskohtaisesti. Jatkotyössä niiden soveltuvuus tulee arvioida kullekin palvelulle erikseen.

Taloudellinen ympäristö

Talouteen ja tehokkuuteen kohdistuvat vaatimukset koskevat myös vaalitoimintaa. Jatkossa uusia vaalityyppejä tullaan yhdistämään jo olemassa oleviin vaaleihin. Tässä taustalla on vaalien samankaltaisuus mm. syklien osalta, mutta myös niiden kustannusvaikutuksien minimointi sillä vaaliorganisaatioita ei tarvitse perustaa erikseen kutakin vaalia varten.

Myös uuden tekniikan mahdollisuuksien hyödyntäminen vaalien järjestämisessä mahdollistaa parhaimmillaan tarvittavien henkilöresurssien minimoinnin vaalitoimituksessa. Huomioitavaa on kuitenkin, että mahdollisen uuden sähköisen äänestystavan rinnalla on pidettävä jatkossakin perinteistä lipuilla tapahtuvaa äänestysmenetelmää niitä äänestäjiä varten, jotka eivät halua tai kykene käyttämään sähköistä päätelaitetta sekä sähköisen menetelmän varajärjestelmänä mm. mahdollisia tietoliikennekatkoja, laiterikkoja ja sähkökatkoksia varten. Tämä tarkoittaa, että ainakin joiltain osin joudutaan ylläpitämään kahta päällekkäistä äänestysmenetelmää, joka puolestaan vähentää mahdollisten kustannussäästöjen syntymistä. Vaalien kustannusrakennetta on käsitelty tarkemmin loppuraportin luvussa 4.1.